

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اخلاق و آداب کسب و تجارت

با مقدمه حضرت آیت الله العظمی مکارم شیرازی

تألیف: ۷۰ - ۶۸

حجت الاسلام و المسلمین دکتر علی اکبر کلانتری

تألیف و تصحیح و تدوین: ۱۴۰۱

چاپخانه: ۱۴۰۱

ناشر: ۱۴۰۱

کوشا مهر

۳۸۶۶ شماره پستی ۰۰۰۲ تهران

تلفون: ۰۰۳۱

۳۲۶-۶۶۶۷-۱۲-۵

کلاتری، علی اکبر

اخلاق و آداب کسب و تجارت/تألیف علی اکبر کلاتری

شیراز: کوشامهر، ۱۳۸۴.

۱۵۸ ص.

۱. اخلاق. ۲. آداب کسب و کار. الف. عنوان

س/ ۲۴۷/۸ BP الف ۱۲۸ س/ ۲۹۷/۶۱

الانشارات کوشامهر

مرکز نشر و پخش کتابهای علمی-دانشگاهی در سراسر کشور

شیراز: بولوار کریم خان (بند)، روبروی خیام، پاساژ مسعود

تلفن: ۳۲۰۳۷۹۸ نمابر ۲۳۵۸۴۶۵

ناشر برگزیده سالهای ۸۰-۷۹-۷۶-۷۴ و

خادم نشر سال ۷۷-۷۳

اخلاق و آداب کسب و تجارت

تألیف: دکتر علی اکبر کلاتری

ناشر: کوشامهر صفحه آرائی: تعقل

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه چاپ اول: ۱۳۸۴

قیمت: ۱۶۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۷۹۹۹-۶۱-۵

فهرست

- مقدمه حضرت آیه الله العظمی مکارم شیرازی ۷
مقدمه مؤلف ۱۱

فصل نخست: کلیات

- اهمیت کسب و تجارت ۱۷
علم اخلاق چیست؟ ۲۱
ضرورت و شرافت علم اخلاق ۲۲
تفاوت علم اخلاق با تعلیم و تربیت ۲۵
تهذیب نفس و نقش سازنده آن در کار و کسب ۲۶
کارآمدترین ابزار اثرگذاری ۳۰

فصل دوم: کمالات

- انتخاب کسب حلال و ارزشمند ۳۷
فراگیری احکام شرعی معاملات ۳۸
اشتغال به کار در آغاز روز ۴۱
دعا در آغاز کار ۴۲
خوف از خدا ۴۴
احترام به مشتری ۴۸

۵۰	احترام ویژه به عالمان و بزرگسالان
۵۱	پس گرفتن جنس در صورت پشیمانی مشتری
۵۳	انصاف در معامله
۵۴	وقار
۵۵	پاکیزگی و آراستگی
۵۸	اهتمام به ورزش و سلامتی
۶۰	حلم و بردباری
۶۳	راست‌گویی
۶۷	امانت‌داری
۷۰	جود و سخاوت
۷۳	غیرت‌دینی
۷۶	امر به معروف و نهی از منکر
۸۰	قانون‌مداری
۸۳	پرداخت وجوه شرعی و مالیات
۸۶	اهتمام به عبادات فردی و جمعی
۹۳	توسل به خاندان عصمت و طهارت (علیهم‌السلام)
۹۴	اهتمام به امور جامعه
۹۸	مراقبه و محاسبه

فصل سوم: کاستی‌ها

۱۰۳	انتخاب کسب حرام و بی‌فایده
۱۰۶	کم‌فروشی
۱۰۸	فریبکاری

۱۱۰	غش در معامله
۱۱۲	احتکار
۱۱۴	ربا خواری
۱۱۵	قسم خوردن هنگام معامله
۱۱۷	دروغ گویی
۱۱۹	حرص
۱۲۱	خشم
۱۲۴	بخل
۱۲۶	حسد
۱۳۱	تکبر
۱۳۳	غرور
۱۳۶	دنیا طلبی

فصل چهارم:

۱۴۳	بخشی از مهم ترین احکام کسب و تجارت
-----	------------------------------------

۱۵۳	کتاب نامه
-----	-----------

مقدمه حضرت آیه الله العظمی مکارم شیرازی

بسمه تعالی

نقش اخلاق در اقتصاد اسلامی

بسیاری سؤال می کنند تفاوت عمده مکتب اقتصادی اسلامی با مکاتب دیگر در چیست؟

پاسخ این پرسش بحث مشروحی را می طلبد ولی آن چه را در این جا به صورت یکی از عمده ترین شاخص های اقتصاد اسلامی می توان برشمرد همان رابطه تنگاتنگ «اقتصاد اسلامی» با «مسائل اخلاقی» است به طوری که مانند تار و پود یک پارچه درهم بافته شده اند.

این شاخص مهم در هیچ یک از مکاتب اقتصادی دنیای امروز دیده نمی شود.

شعار اصلی و پایه اساسی آن ها بر «درآمد بیش تر با هزینه کمتر» است، حتی بسیار دیده می شود که برای حفظ ظاهر، مواردی را قانوناً تحریم می کنند ولی در عمل هرگز پایبند به آن نیستند.



نمونه بارز آن فروش سلاح‌های کشتار جمعی است که قانوناً خرید و فروش آن را به هیچ وجه مجاز نمی‌دانند ولی در جنگ تحمیلی و غیر آن دیدیم که به طور گسترده آن را انجام دادند چرا که منافع مادی خود را در خطر می‌دیدند!

تجارت سکس و بهره‌گیری از درآمد فحشا یکی از تجارت‌های پرسود آنهاست حتی با نهایت تأسف از خرید و فروش کودکان اعم از دختران و پسران در این راه ابا ندارد. از دیگر موارد ممنوعه‌ای که امروز بر همه آشکار شده سوداگری مرگ از طریق خرید و فروش مواد مخدر است که دست بسیاری از سران دنیا و سرمایه‌داران بزرگ در آن به وضوح دیده می‌شود و از پردرآمدترین چشمه‌های اقتصادی آنهاست هرچند ظاهراً آن را ممنوع می‌شمرند!



ولی هنگامی که به اسلام باز می‌گردیم وضع به کلی دگرگون می‌شود، همه‌جا «مسائل اقتصادی» دو ش به دوش «مسائل اخلاقی» پیش می‌رود. فی‌المثل رباخواری که عامل مهمی برای فاصله طبقاتی، و به زنجیر کشیدن قشر مستضعف و کشورهای فقیر جهان است برای آن‌ها کاملاً مقبول است و حتی ربا را به صورت اضعاف مضاعف (ربای تصاعدی) مجاز می‌شمرند ولی اسلام شدیداً با رباخواری هرچند پرسود باشد مبارزه می‌کند و اعلان جنگ الهی به رباخواران می‌دهد.

امام صادق (ع) در روایت معروف «تحف العقول» در جمله‌ای بسیار پرمعنی خطوط فعالیت‌های اقتصادی اسلام را که در هر مرحله آمیخته با مسائل اخلاقی است چنین بیان فرموده «کل شی یكون لهم فيه الصلاح من جهة

من الجهات فهذا كله حلال بعه و شرائه و امساكه و استعماله و هبته و عاريته... و كل شي يكون فيه الفساد لما هو منهي عنه... او وجه من وجوه الفساد فهذا كله حرام محرم؛ هر چیزی که به صلاح مردم از جهتی از جهات است خرید و فروش و نگهداری و به کارگیری و بخشش و عاریه آن حلال است و هر چیزی که در آن فساد است و از آن نهی شده یا از جهتی دارای مفاسدی (برای جامعه انسانی) است حرام است حرام!»

به اضافه تاکیدهای متعدد دیگر درباره ممنوع بودن هرگونه فعالیت اقتصادی که با اصول اخلاقی و انسانی سازگار نباشد که بخش مهمی از آن را در این کتاب می‌خوانید.



بسیار خوشوقتم که جناب مستطاب **حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ علی اکبر کلانتری** دامت افاضاته دامن همت به کمر زده و احکام اخلاقی اسلام مربوط به «کسب و تجارت» را با دقت و سلیقه گردآوری کرده و در اختیار عموم علاقه‌مندان مخصوصاً نسل جوان جستجوگر گذارده است. امیدوارم نفع آن فراگیر و ذخیره یوم‌المعاد ایشان باشد.

قم - حوزه علمیه

ناصر مکارم شیرازی

رمضان المبارک ۱۴۲۵

مقدمه مؤلف

اقوام روزگار به اخلاق زنده‌اند
قومی که گشت فاقد اخلاق مرده است

در میان آموزه‌های دینی و اسلامی، موضوعات اخلاقی و تربیتی، از شأن و جایگاه ویژه‌ای برخوردار است تا آنجا که اگر همه رهنمودهای عقیدتی و تمامی احکام فقهی اسلام را مقدمه ایجاد «جامعه اخلاقی» و بستر ساز آن بدانیم، گزافه نگفته‌ایم. به دیگر سخن، چنانچه مجموعه معارف و تعالیم اسلامی را به درختی ریشه‌دار و پرشاخ و برگ تشبیه کنیم، آموزه‌های اعتقادی، به منزله ریشه، احکام و موازین فقهی، به سان شاخ و برگ و اخلاق، به مثابه میوه آن درخت خواهد بود.



اهمیت این امر به حدی است که بنابر حدیثی نورانی، پیامبر گرامی اسلام (ص) فرمود:

ما یوضع فی میزان امرء یوم القيامة الفضل من حسن

الخلق^۱. روز قیامت، در میزان (اعمال) انسان، چیزی برتر از

نیکی خلق نهاده نمی‌شود.

و در حدیثی معروف از آن حضرت می‌خوانیم:

انما بعثت لأتمم مكارم الأخلاق^۲. بی‌گمان من (به پیامبری)

مبعوث گردیدم تا مکارم اخلاقی را به اتمام رسانم.

از این رو بر همه اقشار و آحاد جامعه اسلامی است در تربیت نفس و تهذیب اخلاق، کوشش نمایند و پالایش درون از رذایل و کاستی‌های اخلاقی را در رأس امور قرار دهند و دست کم در کنار کار و تلاش جهت تأمین معاش و رفع نیازمندیهای مادی، به سازندگی اخلاقی نیز اهتمام ورزند.

این قلم، پس از تدوین و نگارش سه کتاب در باب اخلاق و آداب طلبگی و دانشجویی و کارمندی، توفیق یافت چهارمین اثر مشابه را به اخلاق و آداب و کسب تجارت اختصاص دهد.

^۱ - کلینی، کافی، ج ۲، ص ۹۹

^۲ - مجلسی، بحار الأنوار، ج ۱۶، ص ۲۱۰

لازم به توضیح است که در جریان سازندگی اخلاقی و فرایند تربیت انسانی «پیراستن» وجود از رذایل و کاستی‌های اخلاقی، مقدم بر «آراستن» آن به فضایل و کمالات اخلاقی است.

شست‌وشویی کن و آن‌که به خرابات خرام

تا نگردد ز تو این دیر خراب آلوده

به گفته خواجه نصیر:

طیب تا ازاله علت نکند، امید صحت نتوان داشت و صباغ تا

جامه را از آثار و سنخ و دسومت^۱ خالی نیابد، قابل رنگی که

او را باید نشمرد.^۲

و از این رو در نگاه نخست به نظر می‌رسد مباحث مربوط به کاستی‌های اخلاقی در باب کسب و تجارت بر مباحثی که مربوط به کمالات اخلاقی در این باب است مقدم باشد. با این وجود، ما در تنظیم و چینش مباحث، بحث کمالات را بر بحث کاستی‌ها مقدم داشتیم و این بدان جهت است که در بسیاری موارد، مفهوم کاستی‌ها، با روشن شدن مفهوم کمالات، با وضوح بیشتری دانسته می‌شود. از باب مثال، با بیان معنای «حلم و بردباری» مفهوم «خشم» به خوبی روشن می‌شود، یا با تبیین معنای «عفاف» مفهوم «ترک عفاف» نیز تبیین می‌گردد.

۱ - علت: بیماری، صباغ: رنگ رز، و سنخ و دسومت: چرکی و پلیدی.

۲ - خواجه نصیر طوسی، اخلاق ناصری، ص ۵۲.



و باتوجه به این که در فصل نخست این مجموعه، به توضیح پاره‌ای از کلیات مربوط به بحث می‌پردازیم، مطالب کتاب، طی چهار فصل با عناوین کلیات، کمالات، کاستی‌ها و بخشی از مهمترین احکام کسب و تجارت، تقدیم خوانندگان محترم می‌گردد.

در همین جا لازم می‌دانم از جناب آقای محمدجواد منصورى که جهت تدوین فصل چهارم کتاب، عهده‌دار استخراج احکام شرعی و تطبیق آن‌ها با فتاوی‌ای چهارتن از مراجع عظام شدند، و نیز آقای محمدباقر صالحی که زحمت حروف‌چینی کتاب را بر خود هموار نمودند تشکر کنم.

امید آن‌که این اقدام، گامی باشد در مسیر نیل به جامعه مطلوب اسلامی و مورد رضایت و قبول حضرت حق قرار گیرد بمنّه و کرمه.

شیراز - علی اکبر کلانتری

۱۳۸۳/۲/۳۰